

КЕРАМІЧНИЙ КОМПЛЕКС ПОЧАТКУ РАНЬОГО ЗАЛІЗНОГО ВІКУ З ПАМ'ЯТКИ ВОЛОШКОВЕ-6 (ГОРБИ)

УДК 903-033.64(292.451/.454)"638"

Андрій Приступа,

студент магістратури

<https://orcid.org/0009-0008-0076-2108>

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

У статті розглянуто знахідки керамічного посуду початку раннього залізного віку з рятівних досліджень на Середньому Дністрі (пам'ятка Волошкове-6 (Горби)). Особливу увагу надано орнаменталізації кераміки, яка є одним із найкращих хроноіндикаторів для цього періоду. Визначено, що більшість кухонного та столового посуду належить до чорноліської культури (IX ст. до н. е.) і жаботинського етапу (VIII ст. до н. е.). Також розглянуто низку імпорту із культур Карпато-Подунав'я. Подано загальні висновки про пам'ятку.

Ключові слова: кераміка, орнаменталізація, ранній залізний вік, чорноліська культура, Середнє Подністрів'я, Карпато-Подунав'я.

Поселення Волошкове-6¹ (Горби), розташоване на правому березі Дністра, є новою дослідженою пам'яткою доби енеолі-

ту, кінця епохи бронзи та початку раннього залізного віку в Середньому Подністрів'ї. Метою роботи є загальний аналіз керамічних знахідок початку раннього залізного віку, який дає змогу через різноманітні елементи декору, форми та конструкції посуду вивести загальні риси для визначення

¹ Автор висловлює подяку Д. К. Черноволу і Д. І. Желазі за надання колекції для опрацювання та Державному історико-культурному заповіднику «Трипільська культура» на чолі з В. В. Чабанюком за можливість працювати в музеї заповідника.

основної панорами культурно-хронологічного контексту пам'ятки, а також окреслити основні напрями для подальших досліджень.

Про фрагменти посуду раннього залізного віку на території села Волошкове, зараз Сокирянської територіальної громади Дністровського району Чернівецької області (Дністровське Правобережжя), згадує А. Ф. Гуцал у своїй статті, присвяченій результатам розвідок Середньо-Дністровської експедиції Інституту археології АН УРСР у 1968–1969 роках (Гуцал 1979, с. 75). Згодом пам'ятки довкола с. Волошкове обстежив загін Дністровської комплексної експедиції ОАСУ ІА НАН України під керівництвом Д. К. Черновол, який потім продовжив стаціонарні дослідження на пам'ятці (Черновол та ін. 2012, 2023). У 2022 році на пам'ятці разом із нашаруваннями Кукутень-Трипілля етапу VI та CI/CII було досліджено також 46 об'єктів раннього залізного віку, з яких і було отримано описану тут колекцію (Кармазіна, Горбаненко 2023, с. 207–208; Черновол та ін. 2023).

Враховуючи стан матеріалів, їхню фрагментованість і попередній характер публікації, особливу увагу звернуто на орнаментацию кераміки, яка є найбільш масовим культурним і хронологічним індикатором для населення початку раннього залізного віку в Середньому Подністров'ї та неодноразово ставала предметом дослідження (Могилов 2021, с. 96–102; Болтанюк 2011; Крушельницька 1998, с. 138–178; Смирнова 1983, 1984; Смирнова, Ка-

шуба 1988). Не є винятком і поселення Волошкове-6. В керамічному комплексі пам'ятки наявна більшість прийомів орнаментации, відомих в Українському Лісостепу з кінця епохи фінальної бронзи до скіфського часу. Найкраще вони вивчені на матеріалах Подніпров'я. Саме за цими даними розроблено основні методичні засади дослідження орнаментики доби фінальної бронзи — початку раннього залізного віку (Пефтіць 2021, с. 54–147; Demina 2018; Гершкович 2016, с. 99–111; Дараган 2011, с. 385–424). У роботі здійснено спробу використати методику, яку запропонував у своїй дисертаційній роботі Д. М. Пефтіць (Пефтіць 2021, с. 54–60). Також досліджено статистику співвідношень технік орнаментации і схеми мотивів. Усього для роботи було залучено 140 орнаментованих фрагментів.

Кухонні горщики

Серед орнаментованих фрагментів найбільшу частину становлять кухонні тюльпаноподібні горщики, дещо менше трапляється столових корчаг, мисок і черпаків. Фрагменти кухонних горщиків переважно темно-сірого, світло-сірого, сіро-коричневого, коричневого, червоного та жовтого кольорів. Поверхня кухонних горщиків здебільшого підложена, рідше трапляються шорстка та груба поверхні. Серед домішок наявні жорства, сланець, пісок, подрібнені мушлі річкових молюсків. Випал горщиків нерівномірний, унаслідок чого на поверхні помітні плями різного кольору.

Одним із найчастіших (21 %) прийомів декорування вінець кухонних горщиків є круглі наскрізні проколи з діаметром 0,3–0,8 мм. Вони нанесені під різним кутом, на однаковій відстані один від одного, наявні на пізньочорноліських і жаботинських посудинах. Зазвичай їх розглядають як елемент орнаментатії, проте деякі дослідники не виключають їхнього функціонального призначення (Гершкович 2016, с. 100).

Найбільш часто вживаним (44,5 %) є наліпний декор, представлений різним чином деформованими валиками. На чорноліських горщиках такі валики зазвичай кріпилися на плічках і стінках посудин (рис. 1), а за типологією Я. П. Гершковича, розробленою за матеріалами Суботівського городища, валики чорноліських посудин із пам'ятки Волошкове-6 можна віднести до типів b/2 та b/3 (Гершкович 2016, с. 105). Також валики чорноліських посудин цілком підпадають під IV тип орнаментатії середнього та нижнього горизонтів поселення Непоротово й загалом є типовими для кераміки чорноліської культури (рис. 1, 7) (Болтанюк 2011, с. 444; Крушельницька 1998, с. 156).

Розташування розчленованого валика одразу під проколами (4,2 %) на тюльпаноподібних горщиках прийнято вважати маркером жаботинського етапу для Середнього Подніпров'я і пам'яток Наддністрянщини (Крушельницька 1998, с. 148–150; Дараган 2011, с. 388–394; Смирнова, Кашуба 1985, с. 26; Ильинская 1975, с. 138). Пластичний декор жаботинського етапу на Волошковому виконаний більш акуратно,

ніж пізньочорноліський, подекуди пальцеві вдавлення на валику комбінуються з пальцевими вдавленнями по краю вінця.

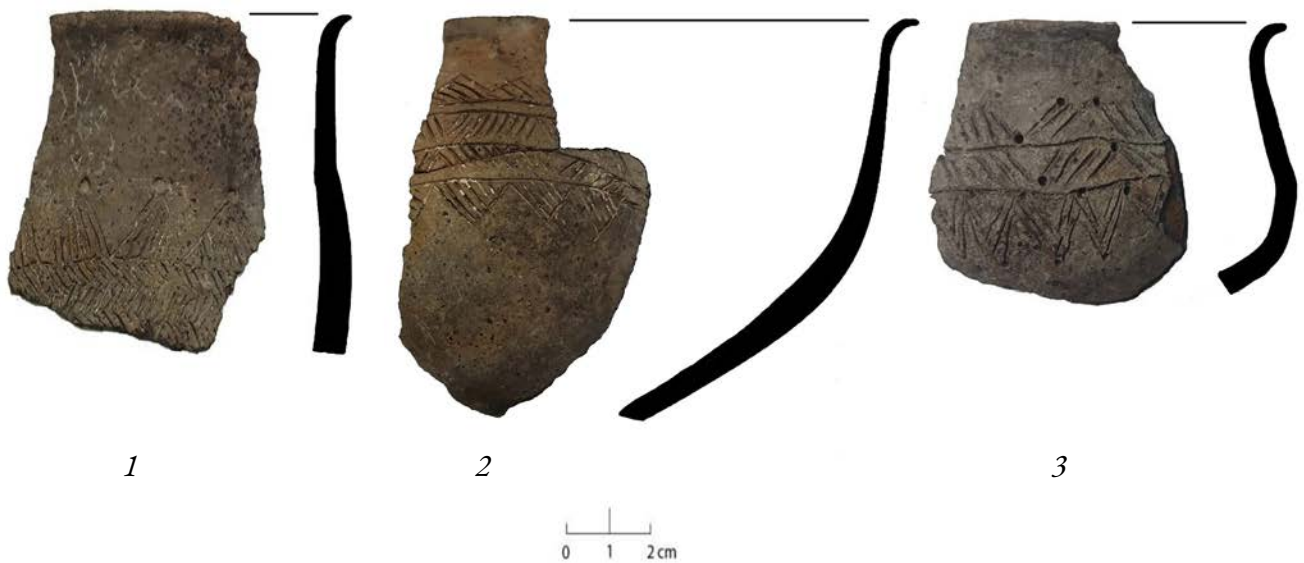
Черпаки і кубки

На пам'ятці також знайдено низку фрагментів черпаків, типових для пізнього Чорнолісся — раннього Жаботина. Поверхня черпаків, як правило, чорнолощена, трапляються також сіро-коричневі посудини. На жаль, фрагментованість матеріалу не завжди дає змогу відтворити повну форму посудини і її орнаментатію. Винятком стали фрагменти двох сірих гостродонних черпаків (рис. 2, 1–2) і черпака з напівкруглим дном (рис. 2, 3). Подібні форми посудин Г. І. Смирнова вважала типовими формами для чорноліської культури на Дністровському Правобережжі (Смирнова 1984, с. 63, рис. 2, 4). Фаховий огляд на гостродонні черпаки зробив О. Д. Могилов, проаналізувавши в окремій статті велику кількість знахідок таких посудин в Українському Лісостепу (Могилов 2023). На думку вченого, такий тип посуду давнє населення могло використовувати в релігійних обрядах. На це вказує як специфічна форма посудин, що обмежує їх використання в побуті, так і орнаментатія, що повсюдно трапляється на подібних виробках і, без сумніву, мала певний сакральний сенс (Могилов 2023, с. 60).

Черпаки прикрашені багаторівневими композиціями за мотивами «трикутник» і «драбинка» в першому випадку та «зигзаг» у другому. Вони виконані прокресле-

Рис. 1. Вінця чорноліських (1–3) і жаботинських (4–6) кухонних горщиків. Декор валиків на плічках чорноліських горщиків (7)

Рис. 2. Ритуальні черпаки з геометричним орнаментом

ними лініями із круглими «точками» по кутах (рис. 2, 1, 3). Їх можна віднести до типів Х–VI і IX, а геометричний орнамент кубка (рис. 2, 2) складається з мотивів «трикутник» і «паркет» та може бути віднесений до типу Х–VIII₂ за Д. М. Пефтіцем (Пефтіць 2021, с. 221). Подібна орнаментация повсюдно трапляється на пізньо-

чорноліських пам'ятках як Подністров'я, так і Подніпров'я, та є прикладом одного з компонентів так званого орнаментального вибуху (Ильинская 1975, с. 170).

Декор мисок представлений традиційними навскісними канелюрами, подвійними і потрійними валиками. До елементів технічного призначення належать округлі

Рис. 3. Орнаментовані миски

Рис. 4. Фрагменти зі штапованим орнаментом і орнаментовані простими лініями

та підтрикутні наліпи-упори, які зазвичай розташовані по стінках посудини. Особливо цікавими є миски з плоскими «бортиками», які декоровані дрібнозубчастим штапом (рис. 3, 2–4) або зачіпками (рис. 3, 1). Подібний декор досить поширений на території пізньочорноліських-жаботинських пам'яток Правобережного Лісостепу та культури Козія-Сахарна (Могилов 2021, с. 74). Можливо, цей стиль декору має походження з пам'яток пізньосахарнянського типу (перша половина VIII ст. до н. е.), де вони відомі на пам'ятках Сахарна Марє, Хлину, Алчедар III (Кашуба 2000, с. 304–305, рис. XX). Форми

бортків мисок цілком підпадають під типи, що їх запропонувала Л. І. Крушельницька за матеріалами, які були отримані з непоротівських пам'яток (Крушельницька 1998, с. 167, рис. 102).

Наявні й дрібні фрагменти зі штапованими орнаментами, які неможливо точно інтерпретувати (рис. 4, 1–3). Є також і декілька фрагментів, декорованих простими прокресленими лініями (рис. 4, 4–5).

Інший столовий посуд

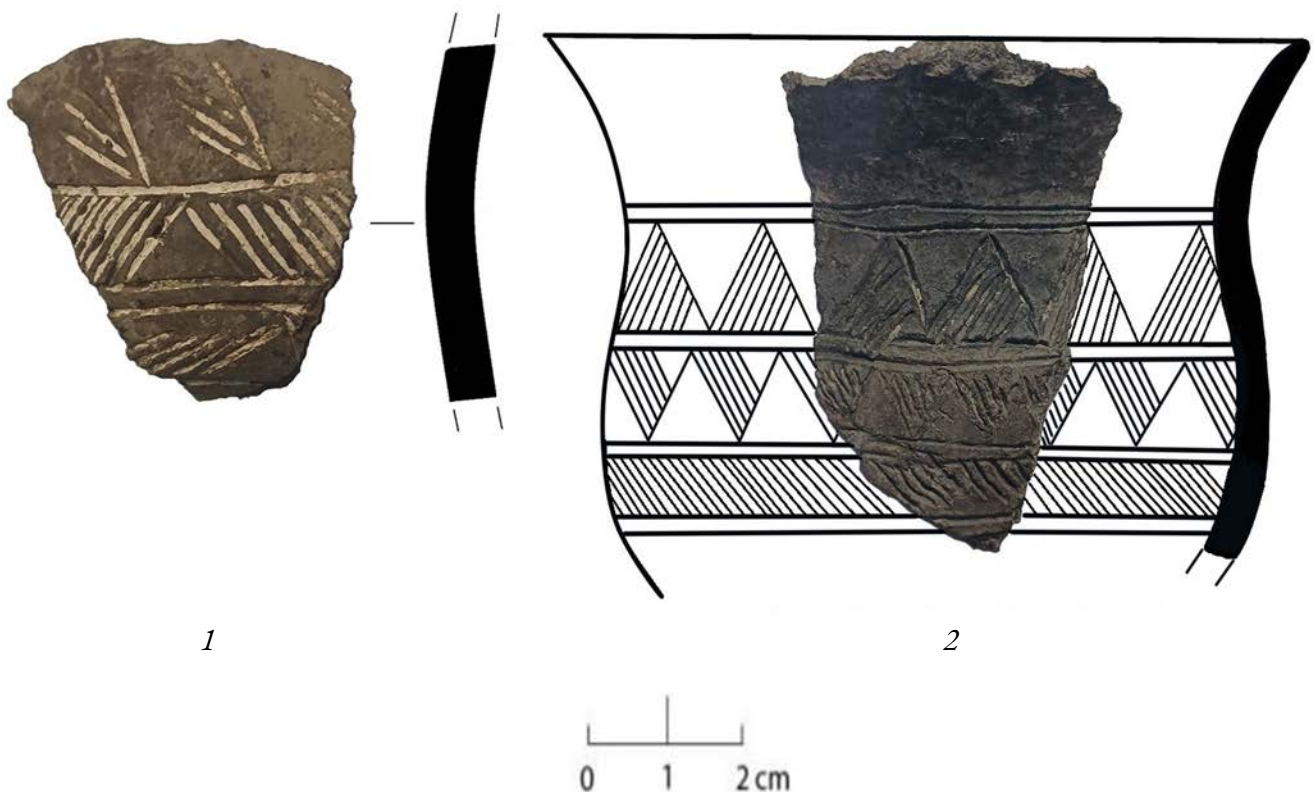
Серед матеріалів пам'ятки наявна також і певна кількість столового чорноло-

щеного посуду, зазвичай декорованого штампованим орнаментом. Також простежено фрагменти, що можуть мати походження з сусідніх культур, проте доволі важко відрізнити імпорт від наслідування орнаментальних традицій у місцевому середовищі. Висловлювали навіть припущення про іншоплемінних майстрів-керамістів серед чорноліського населення (Смирнова 1983, с. 71).

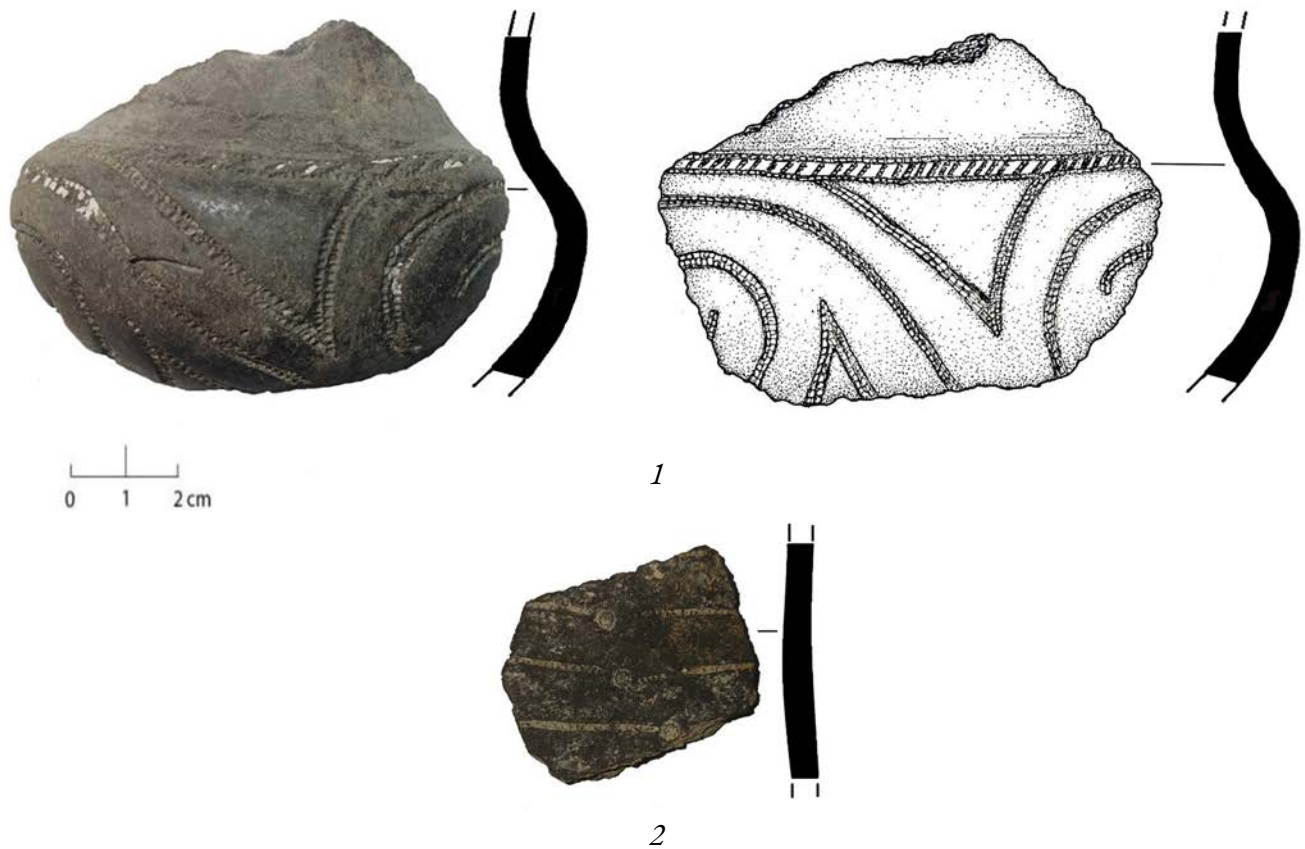
До місцевого виробництва, мабуть, належить чорнолощений фрагмент, декорований за мотивами «паркет» і «ялинка» та щільно затертий білою пастою (рис. 5, 1). Подібну пасту виготовляли з суміші сухої порошкоподібної кістки з якоюсь рідиною, наприклад водою, жиром або кров'ю (Кай-

зер та ін. 2017, с. 149). Верхній мотив, «ялинку», прийнято вважати наслідком впливу висоцької культури (Пефтіць 2021, с. 162; Крушельницька 1998, с. 120, 156). Також до місцевого виробництва слід віднести невеличку чорнолощену посудину, від якої залишився фрагмент вінця (рис. 5, 2). Орнамент посудини являє собою багаторівневий сюжет на основі мотивів «трикутник» і «драбинка», між якими розташовані дві горизонтально прокреслені лінії. Замкнутість композиції згори вказує на належність посудини до жаботинського часу.

До імпорту з культури Бабадаг (Мунте-нія-Добруджа, XI–VIII ст. до н. е.) може належати чорнолощений фрагмент, орнаментований подовжено-овальним штам-

Рис. 5. Приклади місцевого виробництва столового посуду

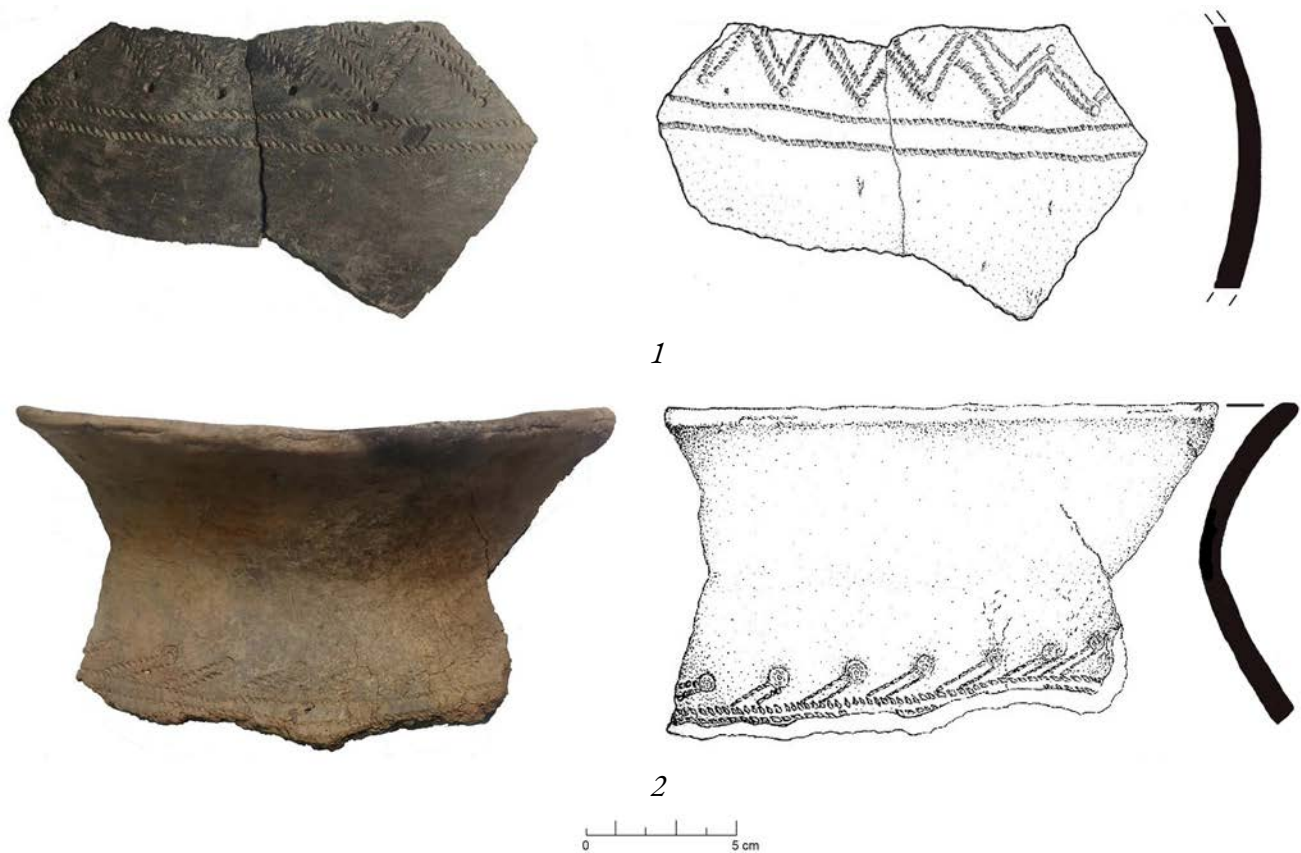

Рис. 6. Імпорти культур Басарабь (1) і Бабадаг (2)

пом — торквесом, із круглими відтисками у вигляді двох кіл, розташованих одне в одному (рис. 6, 2). Такий орнамент належить до типу II. А.4-1.а-2, згідно з типологією, розробленою для культури Бабадаг (Ailincăi 2011, р. 149, рис. 119), і до типу 13 в загальній типології орнаментів штапованої кераміки раннього залізного віку в Південно-Східній Європі (Ailincăi 2020, р. 459, рис. 3).

Цікавим є фрагмент невеликої чорнолещеної посудини, що була прикрашена складним криволінійним орнаментом, у якому подекуди ще залишилися сліди від білої пасти (рис. 6, 1). Нині орнамент цієї

посудини можна впевнено віднести до стилю культури Басарабь (Карпато-Подунав'я, IX–VIII ст. до н. е.). За типологією Є. Ю. Зверева, подібна форма посудин властива для I періоду цієї культури (Зверев 2004, с. 17, рис. 2). Схожу посудину було знайдено в розвідках в урочищі Дубова — Непоротів (Крушельницька 1998, с. 134, рис. 84, 2). Згідно з матеріалами, отриманими на Жаботинському поселенні та інших синхронних пам'ятках, впливи культури Басарабь відіграли значну роль у формуванні I етапу Жаботина (перша половина VIII ст. до н. е.) (Дараган 2011, с. 506, 546–548, рис. IV, 39).

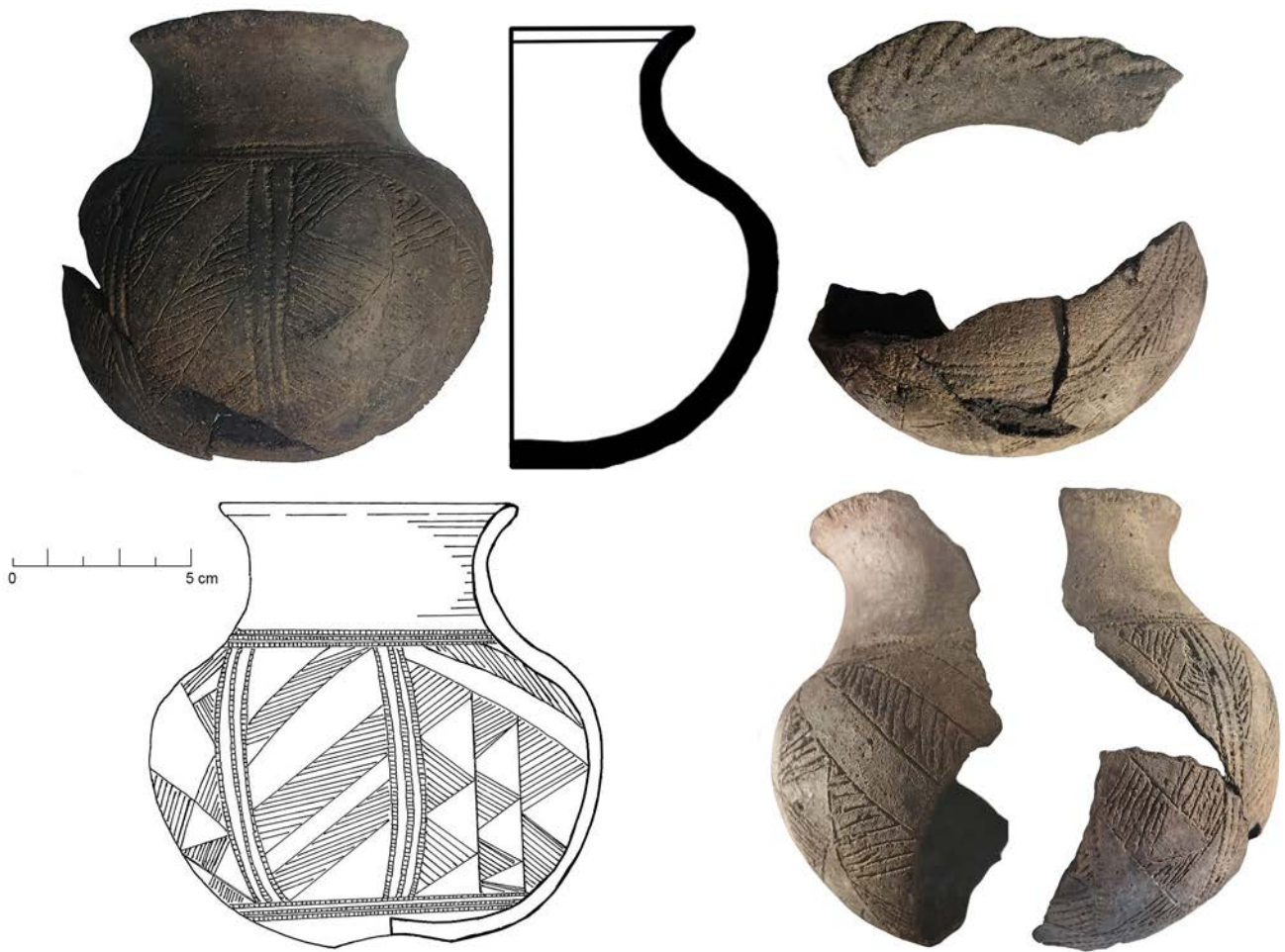

Рис. 7. Імпорти культур Козія-Сахарна (1) та Інсула-Банулуй (?) (2)

Знайдено також фрагмент чорнолощеної посудини з дном червоного кольору, орнаментованої торквесом із відтисками (мотив «зигзаг») і двома штампованими горизонтальними лініями внизу композиції (рис. 7, 1). Цей фрагмент можна вважати залишками від корчаги. Червоно-помаранчева внутрішня поверхня вказує на належність до культури Козія-Сахарна (Дністро-Сіретського межиріччя, X–IX ст. до н. е.) яка, своєю чергою, перейняла такий технологічний прийом у культури Гава-Голігради (Кашуба 2000, с. 313, 407, с. 438). Аналогами цієї посудини може бути корчага, знайдена на поселенні Хлижень II — Ла Шанц, віднесена до II типу корчаг за типо-

логією М. Т. Кашуби (Кашуба 2000, с. 300, рис. XVII-6), і корчага, згадана А. К. Ничиком (Ничик 2003, с. 103, рис. 5, 10). Подібно орнаментовану посудину було знайдено також у ранньокочівницькому похованні (курган 1) на пам'ятці Великодолинське, в Північно-Західному Причорномор'ї (Мелюкова 1979, с. 67, рис. 4). За вже згаданою загальною типологією декор посудини може належати до різних типів як групи Козія (86, 91), так і Сахарна (117, 134) (Ailincăi 2020, p. 149, рис. 119).

Досить важко віднести до якогось одного типу верхню частину масивної широкогорлої посудини сіро-коричневого кольору з шорсткою поверхнею, декоровану

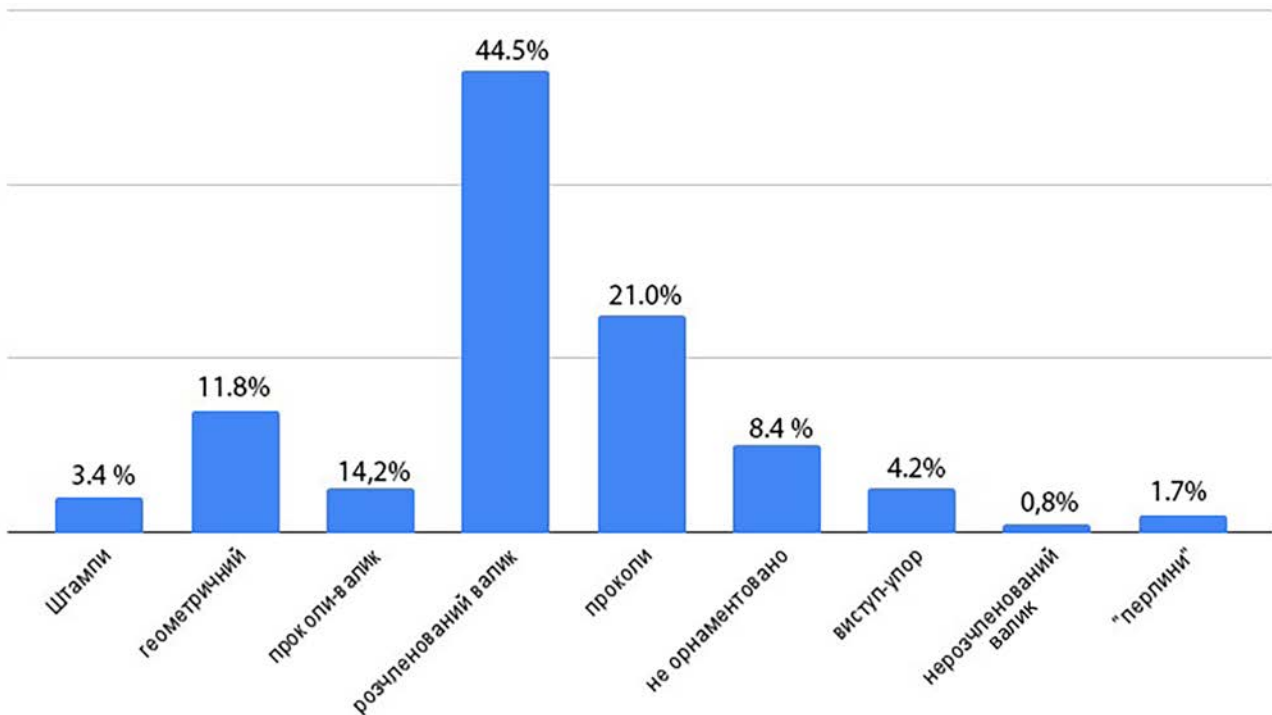
Рис. 8. Кубок групи Сахарна з зональною орнаментациєю

круглими відтисками штампа й подвійними рядами косих і горизонтальних штампованих ліній (рис. 7, 2). Профіль цієї посудини нагадує профіль посудин типу 40 (Ailincăi 2020, р. 149, рис. 119), належних до культур Інсула-Банулуй (Середнє та Верхнє Подунав'я, IX–VIII ст. до н. е.). Орнаментация посудини, на жаль, не дає змоги точно визначити її культурну належність.

Однією з найкраще збережених знахідок є майже цілий лощений сіро-коричневий

кубок ² (рис. 8), прикрашений так званою зональною орнаментациєю. В цьому випадку вона представлена лініями дрібнозубчастого «псевдошнура», який міг бути нанесений інструментом у вигляді колеса, про що свідчить нерозривність лінії орнаменту. Потрійні лінії «псевдошнура» нанесені горизонтально вгорі та внизу композиції,

² Діаметр вінець кубка — 8,3 см, висота — 12,5 см, діаметр тулуба — 13 см. Товщина стінок 0,5–0,8 см. Випал нерівномірний, у домішках у тісті наявні дрібні фракції жорстви.

Рис. 9. Співвідношення технік орнаментів

а також вертикально згори вниз, що ділить композицію на декілька окремих мотивів (зон). Внутрішній бік вінця також прикрашений косими штампованими лініями.

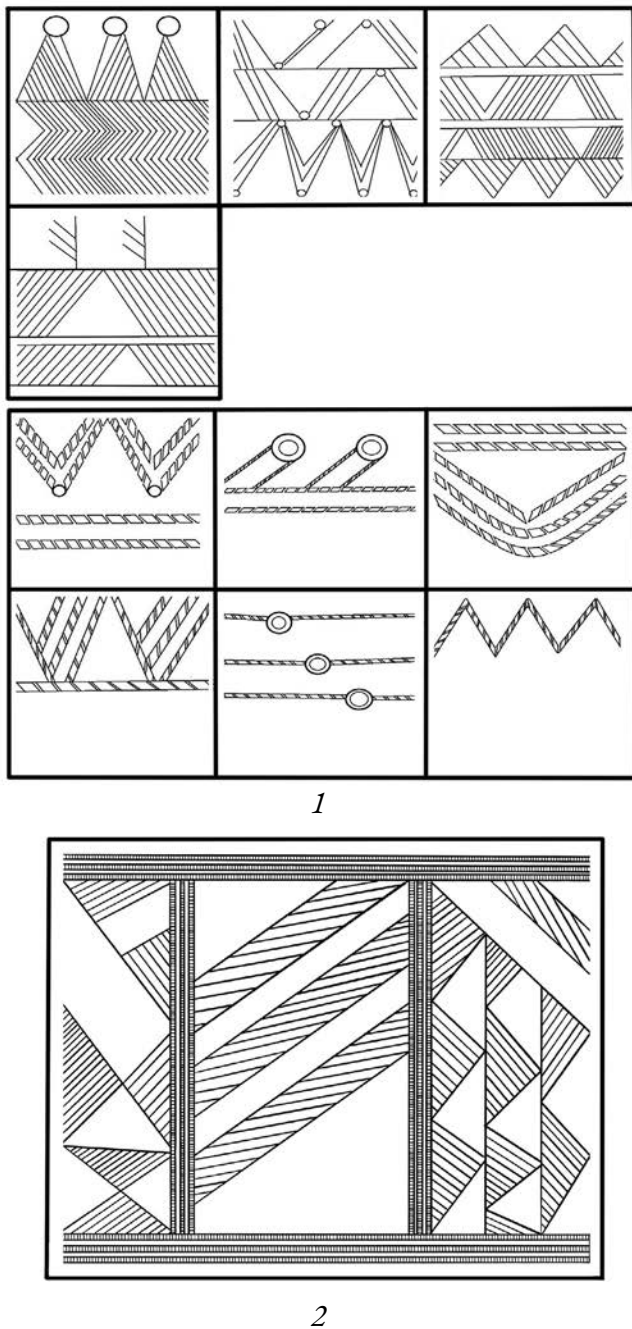
Одна із зон прикрашена косими видовженими прямокутниками, із заштрихованою серединою. Інша збережена зона декорована заштрихованими, «шаховими» трикутниками, вершини яких розташовані горизонтально. Між трикутниками прокреслено вертикальні лінії, над ними розташований заштрихований прямокутник. Одна з частин цієї посудини прикрашена різним чином розміщеними заштрихованими трикутниками (рис. 10, 2).

Цю посудину цілком упевнено можна віднести до імпорту зі вже згаданої культури Козія-Сахарна (тип I за М. Т. Кашубою) (Кашуба 2000, с. 303–304, рис. XIX). Про-

філь кубка за загальною типологією підпадає під тип 100 для групи Сахарна (Ailincăi 2020, р. 449, рис. 2).

Не заглиблюючись у проблематику питання, слід зазначити, що подібний тип кубків досить поширений, особливо серед кочівницьких поховальних пам'яток передскіфського часу (Кайзер та ін., 2017, с. 147, рис. 6; Бруйко, Самойлова 2013, с. 350, рис. 83, 13–17), що вказує на певний «престиж» цього типу посуду. Ряд імпортів та їхніх місцевих наслідувань відомі на жаботинському етапі також у Правобережному Лісостепу (Дараган 2011, с. 484, рис. IV.12, 1–16).

Отже, аналіз керамічної колекції з поселення Волошкове-6 дає змогу зробити низку висновків щодо її культурно-хронологічної належності. Кераміку IX–VIII ст. до

Рис. 10. Схеми мотивів геометричного орнаменту (1), зональна орнаментация з кубка (2)

н. е. за рядом ознак можна віднести до пізнього Чорнолісся та Жаботина, зокрема вона демонструє тісні зв'язки з комплексами Наддністрянщини, наприклад Григо-

рівським городищем і поселеннями біля Непоротового (Крушельницька 1998; Смирнова 1983). Певну відмінність орнаментации (рис. 9, 10) від західніших дністрянських комплексів (Болтанюк 2011) можна пояснити локальною специфікою, що проявляється у межах григорівської групи чорноліських пам'яток на Дністрі (Смирнова, Кашуба 1988, с. 25). Загалом, керамічний комплекс поселення вписується у рамки західної групи чорноліської культури (Пєфтіць 2021, с. 162–163).

Окрім культурної атрибуції, значний інтерес становить імпортований посуд із колекції, що вказує на активні контакти з Карпато-Подунав'ям і Північними Балканами. Це не лише підтверджує долучення місцевого населення до загальних культурно-економічних процесів регіону, а й свідчить про особливий статус привозного посуду, який, імовірно, мав престижний характер.

Колекція Волошкового-6 є однією з найрепрезентативніших серед передскіфських пам'яток Середнього Подністров'я. Її аналіз закладає основу для подальшого вивчення локальних особливостей чорноліської культури, реконструкції економічних зв'язків і виробничих традицій. Наступним кроком стане повноцінне введення усіх матеріалів до наукового обігу, створення детальної типології форм посудин і їхньої орнаментации та вплітання пам'ятки в загальний контекст культурно-історичних процесів кінця доби бронзи — початку раннього залізного віку в Середньому Подністров'ї.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Болтанюк, П. А. 2011. Способи орнаментзації посуду чорноліської культури (за матеріалами дослідження Кам'янець-Подільського замку). *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Історичні науки*, 4, с. 442–453.
- Бруйко, І. В., Самойлова Т. Л., ред., 2013. *Давні культури Північно-Західного Причорномор'я*. Одеса: СМІЛ.
- Гершкович, Я. П. 2016. *Суботовское городище*. Київ: ІА НАН України.
- Гуцал, А. Ф. 1979. Нові пам'ятки раннього залізного віку в Середньому Подністрів'ї. *Археологія*, 31, с. 65–75.
- Дараган, М. Н. 2011. *Начало раннего железного века в Днепроградской Правобережной Лесостепи*. Київ: КМТ.
- Зверев, Е. М. 2004. Некоторые вопросы развития восточной периферии культуры Басарабь-Шолданешты. *Антропологические исследования в Молдове*, с. 13–18.
- Ильинская, В. А. 1975. *Раннескифские курганы бассейна р. Тясмин (VII–VI вв. до н. э.)*. Київ: Наукова думка.
- Кайзер, Э., Гаврилюк, Н. А., Кашуба, М. Т., Кулькова, М. А. 2017. Сосуды «фракийской группы» из степных предскифских погребений в Северном Причерноморье: возможности изучения. *Археологія і давня історія України*, 2 (23), с. 137–158.
- Кармазіна, Л. В., Горбаненко, С. А. 2023. Палеоетноботанічні матеріали чорноліської культури з Волошкового 6. *Археологія і давня історія України*, 1 (46), с. 207–213.
- Кашуба, М. Т. 2000. Раннее железо в лесостепи между Днестром и Сиретом (культура Козия-Сахарна). *Stratum plus*, 3, с. 241–488.
- Крушельницька, Л. І. 1998. *Чорноліська культура Середнього Подністрів'я (за матеріалами непоротівської групи пам'яток)*. Львів: Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника.
- Мелюкова, А. И. 1979. *Скифия и фракийский мир*. Москва: Наука.
- Могилов, О. Д. 2021. *Комарів. Поселення доскіфського часу на Середньому Дністрі*. Київ: Інститут археології НАН України.
- Могилов, О. Д. 2023. Про один тип черпаків доби раннього заліза в Українському Лісостепу. В: *Археологія & Фортифікація України: збірник матеріалів XII Всеукраїнської наук.-практ. конференції*. Кам'янець-Подільський: ФОП Панькова А. С., с. 60–66.
- Ничик, А. К. 2003. К вопросу о технике нанесения штампованного декора на раннегалльстатской лощеной столовой керамике Карпато-Дунайско-Понтийского региона. *Український керамологічний журнал*, 1, с. 97–107.
- Пєфтіць, Д. М. 2021. *Орнаментация посуды населения лесостеповой Украины порубіжжя бронзової та ранньозалізної доби*. Київ: Інститут археології НАН України.
- Смирнова, Г. И. 1983. Материальная культура Григоровского городища (к вопросу о формировании чернолесско-жаботинских памятников). *Археологический сборник Государственного Эрмитажа*, 23, с. 30–53.
- Смирнова, Г. И. 1984. О формировании поздне-чернолесской культуры на Среднем Днестре по материалам поселения Днестровка-Лука. *Археологический сборник Государственного Эрмитажа*, 25, с. 60–72.
- Смирнова, Г. И., Кашуба, М. Т. 1988. О двух локальных группах культуры позднего Чернолесья на Среднем Днестре. *Археологический сборник Государственного Эрмитажа*, 29, с. 18–28.

- Черновол, Д. К., Корвін-Піотровський, А. О., Кармазіна, Л. В., Окатенко, В. М. 2023. Дослідження на багатошаровій пам'ятці Волошкове 6 (Горби). *Археологічні дослідження в Україні в 2022 р.*, с. 338–342.
- Черновол, Д. К., Лисенко, С. Д., Позіховський, О. Л., Маринченко, Г. В., Корвін-Піотровський, А. О. 2012. Дослідження біля с. Волошкове. *Археологічні дослідження в Україні в 2011 р.*, с. 479–482.
- Ailincăi, S. C. 2011. Ceramica din siturile culturii Babadag. Cu privire specială asupra descoperirilor din Dobrogea. *Peuce Serie Noua*, 9, pp. 55–178.
- Ailincăi, S. C. 2020. Early Iron Age Stamped Pottery in Southeastern Europe. Analysis, Chronology and Interpretation. *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie*, 350, pp. 447–473.
- Demina, A. D. 2018. Pottery of the Chornolis culture in the middle Dnieper region. *Recherches Archéologiques NS*, 9, pp. 87–106.

REFERENCES

- Boltaniuk, P. A. 2011. Sposoby ornamentatsii posudu chornoliskoi kultury (za materialamy doslidzhennia Kamianets-Podilskoho zamku). *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. I. Obiiienka. Istorychni nauky*, 4, s. 442–453.
- Bruiaiko, I. V., Samoilova T. L., red., 2013. *Davni kultury Pivnichno-Zakhidnoho Prychornomoria*. Odesa: SMIL.
- Gershkovich, Ya. P. 2016. *Subotovskoe gorodishe*. Kyiv: IA NAN Ukrainy.
- Hutsal, A. F. 1979. Novi pamiatky rannoho zaliznoho viku v Serednomu Podnistrovi. *Arkheologiya*, 31, s. 65–75.
- Daragan, M. N. 2011. *Nachalo rannego zheleznoho veka v Dneprovskoy Pravoberezhnoj Lesostepi*. Kyiv: KMT.
- Zverev, E. M. 2004. Nekotorye voprosy razvitiya vostochnoj periferii kultury Basarab-Sholdaneshty. *Antropologicheskie issledovaniya v Moldove*, s. 13–18.
- Ilinskaya, V. A. 1975. *Ranneskifskie kurgany bassejna r. Tyasmin (VII–VI vv. do n. e.)*. Kyiv: Naukova dumka.
- Kajzer, E., Gavrilyuk, N. A., Kashuba, M. T., Kulko-va, M. A. 2017. Sosudy “frakijskoj grupy” iz stepnyh predskifskih pogrebenij v Severnom Prichernomore: vozmozhnosti izucheniya. *Arkheologiya i davnya istoriya Ukrainy*, 2 (23), s. 137–158.
- Karmazina, L. V., Horbanenko, S. A. 2023. Paleoetnobotanichni materialy chornoliskoi kultury z Voloshkovoho 6. *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy*, 1 (46), s. 207–213.
- Kashuba, M. T. 2000. Rannee zhelezo v lesostepi mezhdru Dnestrom i Siretom (kultura Koziya-Saharna). *Stratum plus*, 3, s. 241–488.
- Krushelnyska, L. I. 1998. *Chornoliska kultura Serednoho Podnistrovia (za materialamy neporotivskoi hrupy pamiatok)*. Lviv: Lvivska naukova biblioteka im. V. Stefanyka.
- Melyukova, A. I. 1979. *Skifiya i frakijskij mir*. Moskva: Nauka.
- Mohylov, O. D. 2021. *Komariv. Poselennia doskifskoho chasu na Serednomu Dnistri*. Kyiv: Instytut archeologii NAN Ukrainy.
- Mohylov, O. D. 2023. Pro odyin typ cherpakiv doby rannoho zaliza v Ukrainському Lisostepu. V: *Arkheolohiia i Fortyfikatsiia Ukrainy: zbirnyk materialiv KhII Vseukrainskoi nauk.-prakt. konferentsii*. Kamianets-Podilskyi: FOP Pankova A. S., s. 60–66.
- Nichik, A. K. 2003. K voprosu o tehnikе naneseniya shtampovannogo dekora na rannegalshatskoj loshenoj stolovoj keramike Karpato-Dunajsko-

- Pontijskogo regiona. *Ukrainskyi keramologichnij zhurnal*, 1, s. 97–107.
- Peftits, D. M. 2021. *Ornamentatsiia posudu naselenia lisostepovoi Ukrainy porubizhzhia bronzovoi ta rannozaliznoi doby*. Kyiv: Instytut archeologii NAN Ukrainy.
- Smirnova, G. I. 1983. Materialnaya kultura Grigorovskogo gorodisha (k voprosu o formirovanii chernolessko-zhabotinskih pamyatnikov). *Arheologicheskij sbornik Gosudarstvennogo Ermitazha*, 23, s. 30–53.
- Smirnova, G. I. 1984. O formirovanii pozdnechernoleskoj kultury na Srednem Dnestre po materialam poseleniya Dnestrovka-Luka. *Arheologicheskij sbornik Gosudarstvennogo Ermitazha*, 25, s. 60–72.
- Smirnova, G. I., Kashuba, M. T. 1988. O dvuh lokalnyh gruppah kultury pozdnego Chernolesya na Srednem Dnestre. *Arheologicheskij sbornik Gosudarstvennogo Ermitazha*, 29, s. 18–28.
- Chernovol, D. K., Korvin-Piotrovskiy, A. O., Karma-zina, L. V., Okatenko, V. M. 2023. Doslidzhennia na bahatosharovii pamiattsi Voloshkove 6 (Horby). *Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini v 2022 r.*, s. 338–342.
- Chernovol, D. K., Lysenko, S. D., Pozikhovskiy, O. L., Marynchenko, H. V., Korvin-Piotrovskiy, A. O. 2012. Doslidzhennia bilia s. Voloshkove. *Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini v 2011 r.*, s. 479–482.
- Ailincăi, S. C. 2011. Ceramica din situurile culturii Babadag. Cu privire specială asupra descoperirilor din Dobrogea. *Peuce Serie Noua*, 9, pp. 55–178.
- Ailincăi, S. C. 2020. Early Iron Age Stamped Pottery in Southeastern Europe. Analysis, Chronology and Interpretation. *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie*, 350, pp. 447–473.
- Demina, A. D. 2018. Pottery of the Chornolis culture in the middle Dnieper region. *Recherches Archéologiques NS*, 9, pp. 87–106.

ORNAMENTATION OF EARLY IRON AGE CERAMICS FROM THE VOLOSHKOVE-6 (HORBY) SITE

Andriy Prystupa,

Master degree student

<https://orcid.org/0009-0008-0076-2108>

National University of Kyiv-Mohyla Academy

This article presents finds of Early Iron Age ceramics from the rescue excavations at Voloshkove-6 (Horby), located on the Middle Dnister. Particular attention is paid to the ornamentation of ceramics, which is a key chronological indicator of this period. The majority of kitchen and tableware ceramics are identified as belonging to the Chornolissia culture (9th century BC) and the Zhabotyn stage (8th century BC). A number of imports from the cultures of the Carpathian-Podunavian region is also considered. General conclusions about the site are presented.

The most common types of ornamentation on kitchen pots are through-punctures, rolled appliques, and various types of plastic decorations: protrusions and bulges. The ornamentation of bowls consists of various types of nozzles on the “rim of the bowl” and double or triple stickers. The geometric ornamentation, consisting of small stamps, stands apart. The site also contains cult vessels — ladles with pointed bases. They are decorated with various types of geometric ornaments, the main ones being the “ladder” and “triangle” motifs.

A significant number of imports from the Basarabi, Babadag, Insula-Banului (?), and Koziya-Saharna cultures were found as well. These cultures are located in the Carpathian-Danube region and the Northern Balkans. The finds include fragments of well-made tableware, almost always decorated with “pseudo-lace” ornaments. This tableware was introduced through active trade and exchange networks and was quite valuable to the local population of that time.

Our study emphasizes the significance of Voloshkove-6 as one of the few investigated sites of the Final Bronze Age — Early Iron Age in the region. In the future, there are plans to introduce the site's materials into wider scientific circulation.

Keywords: Ceramics, ornamentation, Early Iron Age, Chornoliska culture, Middle Dniester region, Carpathian-Podunavian region.

Матеріал надійшов 02.01.2025

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)